

SYSTEM
Prawa Karnego Procesowego

Redaktor Naczelny
Piotr Hofmański

STRONY
I INNI UCZESTNICY
POSTĘPOWANIA
KARNEGO

Redakcja naukowa
Cezary Kulesza

VI

Wolters Kluwer

SYSTEM

Prawa Karnego Procesowego

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

SYSTEM

Prawa Karnego Procesowego

Redaktor Naczelny
Piotr Hofmański

Członkowie Rady Programowej

prof. dr hab. Andrzej Bulsiewicz
dr hab. Wojciech Cieślak

prof. dr hab. Wiesław Daszkiewicz

prof. dr hab. Tomasz Grzegorzczak

prof. dr hab. Jerzy Kasprzak

dr hab. Monika Klejnowska

prof. dr hab. Piotr Kruszyński

prof. dr hab. Cezary Kulesza

dr hab. Zbigniew Kwiatkowski

prof. dr hab. Kazimierz Marszał

dr hab. Ireneusz Nowikowski

prof. dr hab. Lech Paprzycki

prof. dr hab. Feliks Prusak

prof. dr hab. Jerzy Skorupka

prof. dr hab. Stanisław Stachowiak

prof. dr hab. Ryszard A. Stefański

prof. dr hab. Janusz Tylman

prof. dr hab. Stanisław Waltoś

prof. dr hab. Paweł Wiliński

sędzia SN Stanisław Zabłocki

prof. dr hab. Kazimierz Zgryzek

Tom I.	ZAGADNIENIA OGÓLNE Piotr Hofmański
Tom II.	PROCES KARNY – ROZWIĄZANIA MODELOWE W UJĘCIU PRAWNOPORÓWNAWCZYM Piotr Kruszyński
Tom III.	ZASADY PROCESU KARNEGO Paweł Wiliński
Tom IV.	DOPUSZCZALNOŚĆ PROCESU Maria Jeż-Ludwichowska Arkadiusz Lach
Tom V.	SĄDY I INNE ORGANY POSTĘPOWANIA KARNEGO Zbigniew Kwiatkowski
Tom VI.	STRONY I INNI UCZESTNICY POSTĘPOWANIA KARNEGO Cezary Kulesza
Tom VII.	CZYNNOŚCI PROCESOWE Ireneusz Nowikowski
Tom VIII.	DOWODY Jerzy Skorupka
Tom IX.	ŚRODKI PRZYMUSU Tomasz Grzegorzczak
Tom X.	POSTĘPOWANIE PRZYGOTOWAWCZE Ryszard A. Stefański

**Tom XI. POSTĘPOWANIE PRZED SĄDEM
PIERWSZEJ INSTANCJI**
Kazimierz Zgryzek

Tom XII. POSTĘPOWANIE ODWOŁAWCZE
Sławomir Steinborn
Krzysztof Woźniewski

**Tom XIII. NADZWYCZAJNE ŚRODKI
ZASKARŻENIA I ŚRODKI
POZAPROCESOWE**
Stanisław Zabłocki

Tom XIV. TRYBY SZCZEGÓLNE
Feliks Prusak

**Tom XV. POZAKODEKSOWE
POSTĘPOWANIA SZCZEGÓLNE**
Tomasz Grzegorzczak

**Tom XVI. POSTĘPOWANIA
PO UPRAWOMOCNIENIU SIĘ
ORZECZENIA**
Andrzej Światłowski

**Tom XVII. OBRÓT PRAWNY Z ZAGRANICĄ
I POSTĘPOWANIA
PRZED TRYBUNAŁAMI
MIĘDZYNARODOWYMI**
Lech Paprzycki

**Tom XVIII. KOSZTY PROCESU I OPŁATY
W SPRAWACH KARNYCH**
Monika Klejnowska

STRONY I INNI UCZESTNICY POSTĘPOWANIA KARNEGO

Redakcja naukowa
Cezary Kulesza

Autorzy:

Ewa Bieńkowska, Katarzyna T. Boratyńska
Rossana Broniecka, Łukasz Chojniak
Katarzyna Dudka, Ewa Kowalewska-Borys
Cezary Kulesza, Dariusz Kuzelewski
Lidia Mazowiecka, Ireneusz Nowikowski
Andrzej Sakowicz, Piotr Starzyński
Ryszard A. Stefański, Sławomir Steinborn
Andrzej Światłowski, Izabela Urbaniak-Mastalerz
Marcin Warchoń, Małgorzata Wąsek-Wiaderek
Paweł Wiliński, Krzysztof Woźniewski

VI

Poszczególne rozdziały tomu VI napisali:

Ewa Bienkowska	rozdział 3 pkt 3.1
Katarzyna T. Boratyńska	rozdział 7 pkt 7.2.2
Rossana Broniecka	rozdział 6 pkt 6.1–6.3
Łukasz Chojniak	rozdział 6 pkt 6.4–6.7
Katarzyna Dudka	rozdział 4
Ewa Kowalewska-Borys	rozdział 5, rozdział 7 pkt 7.2.1
Cezary Kulesza	rozdział 10
Dariusz Kuźelewski	rozdział 3 pkt 3.2
Lidia Mazowiecka	rozdział 12 pkt 12.3
Ireneusz Nowikowski	rozdział 1
Andrzej Sakowicz	rozdział 7 pkt 7.2.3.1–7.2.3.3, 7.2.3.5
Piotr Starzyński	rozdział 7 pkt 7.1.2, 7.2.3.4, rozdział 11 pkt 11.1
Ryszard A. Stefański	rozdział 2 pkt 2.1, rozdział 12 pkt 12.4
Sławomir Steinborn	rozdział 2 pkt 2.2
Andrzej Światłowski	rozdział 8, rozdział 9, rozdział 11 pkt 11.2
Izabela Urbaniak-Mastalerz	rozdział 12 pkt 12.2, rozdział 13
Marcin Warchoń	rozdział 12 pkt 12.1
Małgorzata Wąsek-Wiaderek	rozdział 7 pkt 7.1.1
Paweł Wiliński	rozdział 7 pkt 7.1.3
Krzysztof Woźniewski	rozdział 12 pkt 12.5–12.7

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	19
Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym	25
Wprowadzenie	35
ROZDZIAŁ 1. Zagadnienia ogólne	41
1.1. Pojęcie strony	49
1.1.1. Uwagi o pojęciu uczestnika postępowania	49
1.1.2. Kwestia pojęcia strony	53
1.2. Rodzaje stron	67
1.2.1. Pojęcie quasi-strony	67
1.2.2. Strony zasadnicze i szczególne	74
1.2.3. Kwestia strony zbiorowej	78
1.2.4. Strony czynne i bierne	83
1.2.5. Strony zastępcze i strony nowe	85
1.3. Zdolność procesowa	119
1.3.1. Pojęcie zdolności procesowej	119
1.3.2. Zdolność procesowa a legitymacja do procesu	126
1.4. Zdolność do czynności procesowych	128
ROZDZIAŁ 2. Oskarżyciel publiczny	146
2.1. Prokurator	146
2.1.1. Uwagi wstępne	150
2.1.2. Pojęcie oskarżyciela publicznego	151
2.1.3. Prokurator jako organ procesowy	154
2.1.4. Zadania prokuratury a zadania oskarżyciela publicznego	165
2.1.5. Pozycja prokuratora wśród innych oskarżycieli publicznych	167
2.1.6. Prokurator występujący w charakterze oskarżyciela publicznego jako strona	174
2.1.7. Uprawnienia prokuratora jako oskarżyciela publicznego w postępowaniu sądowym	178
2.1.7.1. Udział w rozprawie	178
2.1.7.2. Udział w posiedzeniu	184
2.1.8. Cofnięcie aktu oskarżenia	187
2.1.9. Wyłączenie prokuratora	197
2.1.9.1. Wyłączenie prokuratora z mocy prawa	198
2.1.9.2. Wyłączenie prokuratora na mocy orzeczenia	199

Spis treści

2.1.9.3.	Postępowanie w przedmiocie wyłączenia prokuratora	203
2.1.9.3.1.	Organy uprawnione do orzekania o wyłączeniu prokuratora	203
2.1.9.3.2.	Postępowanie w przedmiocie wyłączenia prokuratora z mocy prawa	205
2.1.9.3.3.	Postępowanie w przedmiocie wyłączenia na mocy orzeczenia prokuratora	207
2.1.9.4.	Skutki w zakresie czynności dokonanej przez prokuratora podlegającego wyłączeniu	210
2.2.	Nieprokuratorskie organy oskarżycielskie.	211
2.2.1.	Uwagi wstępne	213
2.2.2.	Uprawnione organy.	218
2.2.2.1.	Nieprokuratorscy oskarżyciele publiczni w sprawach o przestępstwa	218
2.2.2.1.1.	Strażnicy Straży Leśnej i inni pracownicy Służby Leśnej	218
2.2.2.1.2.	Strażnicy Państwowej Straży Łowieckiej.	221
2.2.2.1.3.	Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych	223
2.2.2.1.4.	Organy Inspekcji Handlowej	226
2.2.2.1.5.	Organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej	227
2.2.2.1.6.	Urzędy skarbowe i inspektorzy kontroli skarbowej.	230
2.2.2.1.7.	Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej	230
2.2.2.1.8.	Organy Straży Granicznej.	231
2.2.2.2.	Nieprokuratorscy oskarżyciele publiczni w sprawach o przestępstwa i wykroczenia skarbowe	233
2.2.3.	Reprezentacja	237
2.2.4.	Zakres praw i obowiązków procesowych.	243
2.2.5.	Relacja między nieprokuratorskim organem oskarżycielskim a prokuratorem	248
ROZDZIAŁ 3. Pokrzywdzony	. . . . .	254
3.1.	Standardy ochrony praw pokrzywdzonego w świetle dokumentów europejskich i ustaw zasadniczych	254
3.1.1.	Wprowadzenie: o genezie praw ofiar przestępstw	261
3.1.2.	Przełom – deklaracja Narodów Zjednoczonych o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar	264
3.1.3.	Ofiary w postępowaniu przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym	269
3.1.4.	Ofiary ciężkich pogwałceń międzynarodowego prawa praw człowieka i poważnych naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego	272
3.1.5.	W kierunku konwencji Narodów Zjednoczonych o sprawiedliwości oraz wsparciu dla ofiar	274
3.1.6.	Prawa ofiar przestępstw w dokumentach Rady Europy.	277
3.1.6.1.	Konwencja o kompensacji dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy.	277
3.1.6.2.	Rekomendacje Komitetu Ministrów	280

3.1.7.	Pierwszy dokument unijny – decyzja ramowa Rady w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym 2001/220/WSiSW	285
3.1.8.	Dyrektywa 2012/29/UE ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw ofiar przestępstw	289
3.1.9.	Szczególne środki ochrony i wsparcia niektórych grup ofiar w innych unijnych aktach prawnych i w dokumentach Rady Europy.	306
3.1.9.1.	Uwagi wstępne.	306
3.1.9.2.	Ofiary handlu ludźmi	307
3.1.9.3.	Dzieci-ofiary wykorzystywania seksualnego	309
3.1.9.4.	Ofiary przemocy	310
3.1.9.5.	Ofiary terroryzmu	317
3.1.9.6.	Ofiary przestępstw z nienawiści.	318
3.1.10.	Dyrektywa odnosząca się do kompensaty dla ofiar przestępstw	320
3.1.11.	W kierunku zrównania sytuacji ofiar i sprawców przestępstw w postępowaniu karnym	322
3.1.11.1.	O potrzebie uwzględnienia praw ofiar przestępstw w konwencji Rady Europy o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.	322
3.1.11.2.	Prawa ofiar przestępstw w ustawach zasadniczych – dziś i jutro	325
3.1.12.	Podsumowanie i konkluzja	328
3.2.	Pokrzywdzony w polskim procesie karnym	331
3.2.1.	Uwagi wprowadzające.	333
3.2.2.	Definicja pokrzywdzonego i jej elementy	334
3.2.2.1.	Zakres podmiotowy.	338
3.2.2.1.1.	Osoba fizyczna	338
3.2.2.1.2.	Osoba prawna	339
3.2.2.1.3.	Instytucja państwowa, samorządowa lub społeczna.	342
3.2.2.2.	Dobro prawne naruszone lub zagrożone	344
3.2.2.3.	Bezpośredniość naruszenia lub zagrożenia dobra prawnego.	349
3.2.3.	Podmioty uważane przez ustawę za pokrzywdzonego.	352
3.2.4.	Podmioty wykonujące prawa pokrzywdzonego.	353
3.2.4.1.	Osoby najbliższe (strona zastępcza i nowa) oraz pozostające na utrzymaniu pokrzywdzonego	354
3.2.4.2.	Przedstawiciel ustawowy oraz osoba sprawująca pieczęć	354
3.2.4.3.	Prokurator	358
3.2.4.4.	Organy kontroli państwowej	359
3.2.4.5.	Organy Państwowej Inspekcji Pracy	361
3.2.4.6.	Inne podmioty wskazane w przepisach szczególnych.	363
3.2.5.	Uprawnienia pokrzywdzonego	365
3.2.5.1.	Uprawnienia przysługujące przed wszczęciem postępowania karnego	365
3.2.5.2.	Uprawnienia w postępowaniu przygotowawczym	367
3.2.5.3.	Uprawnienia w postępowaniu jurysdykcyjnym	376
3.2.5.4.	Uprawnienia niezależne od etapu postępowania karnego	381

3.2.6. Obowiązki pokrzywdzonego	386
3.2.7. Kumulacja roli procesowej pokrzywdzonego z rolą świadka	387
ROZDZIAŁ 4. Oskarżyciel posiłkowy	390
4.1. Zagadnienia ogólne	391
4.2. Oskarżyciel posiłkowy uboczny	397
4.3. Oskarżyciel posiłkowy substydniarny	412
4.4. Odstąpienie oskarżyciela posiłkowego od oskarżenia	429
ROZDZIAŁ 5. Oskarżyciel prywatny	432
5.1. Rys historyczny	434
5.2. Oskarżyciel prywatny w prawie niemieckim (<i>Privatkläger</i>)	439
5.3. Definicja oskarżyciela prywatnego	443
5.4. Uzyskanie statusu oskarżyciela prywatnego	446
5.5. Zakres przedmiotowy oskarżenia prywatnego	447
5.6. Ograniczenia uprawnień oskarżyciela prywatnego	447
5.7. Uprawnienia oskarżyciela w postępowaniu sądowym	449
5.7.1. Prawo dysponowania skargą prywatną	449
5.7.2. Prawo do zawarcia pojednania lub ugody (art. 489 § 1 k.p.k.)	450
5.7.3. Prawo do mediacji (art. 489 § 2 k.p.k.)	452
5.7.4. Prawo do pełnomocnika (art. 59 § 1, art. 87 § 1 k.p.k.)	453
5.7.5. Prawo ubogich do zastępstwa procesowego (art. 88 k.p.k. w zw. z art. 78 § 1 k.p.k.)	454
5.7.6. Prawo inicjatywy dowodowej	454
5.7.7. Prawo zadawania pytań oskarżonemu, świadkom, biegłym (art. 171 § 2 k.p.k. w zw. z art. 485 k.p.k.)	455
5.7.8. Prawo wypowiadania się co do każdej kwestii poruszanej podczas postępowania	455
5.7.9. Prawo do wygłoszenia przemówienia końcowego	456
5.7.10. Prawo wnoszenia środków odwoławczych oraz środków zaskarżenia	456
5.8. Kumulacje ról procesowych w trybie prywatnoskargowym	457
5.9. Udział prokuratora w postępowaniu z oskarżenia prywatnego	458
5.10. Pojęcie interesu społecznego	458
5.11. Zmiana kwalifikacji prawnej czynu w trakcie postępowania karnego prowadzonego w trybie publicznoskargowym	463
5.12. Konsensualizm procesowy w trybie prywatnoskargowym	464
ROZDZIAŁ 6. Powód cywilny	466
6.1. Uwagi wprowadzające	468
6.2. Zarys historii instytucji powództwa cywilnego	470
6.3. Powództwo cywilne a inne formy kompensacji	476
6.4. Wzajemne relacje powództwa cywilnego i procesu karnego	489
6.5. Uczestnicy procesu	492
6.5.1. Powód cywilny	492
6.5.2. Oskarżony	495
6.5.3. Pełnomocnik i obrońca	497
6.5.4. Prokurator	499

6.6.	Przebieg procesu adhezyjnego.	501
6.6.1.	Wytoczenie powództwa	502
6.6.2.	Kontrola formalna powództwa	505
6.6.3.	Zabezpieczenie roszczenia.	511
6.6.4.	Przekazanie powództwa sądowi cywilnemu	513
6.6.5.	Przebieg postępowania przed sądem I instancji.	514
6.6.6.	Rozstrzygnięcie sądu I instancji	517
6.6.7.	Apelacja i kasacja.	518
6.6.8.	Egzekucja prawomocnego wyroku	521
6.7.	Podsumowanie	522
ROZDZIAŁ 7. Bierna strona procesowa.		524
7.1.	Standardy ochrony biernej strony procesowej w świetle dokumentów europejskich oraz Konstytucji RP	524
7.1.1.	Standard ochrony praw oskarżonego w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.	524
7.1.1.1.	Uwagi wprowadzające – katalog praw oskarżonego zagwarantowanych w EKPC	528
7.1.1.2.	Autonomiczne rozumienie pojęcia „oskarżenie” jako wyznacznik zakresu konwencyjnej ochrony biernej strony procesowej.	532
7.1.1.3.	Koncepcja zrzeczenia się praw przysługujących biernej stronie procesowej	537
7.1.1.4.	Prawo oskarżonego do dostępu do sądu w świetle EKPC	539
7.1.1.4.1.	Dostęp do sądu niezawisłego, bezstronnego, ustanowionego ustawą.	540
7.1.1.4.2.	Prawo oskarżonego do dostępu do sądu a zawieranie porozumień karnoprosesowych i orzekanie o odpowiedzialności karnej w sposób uproszczony	550
7.1.1.4.3.	Dostęp oskarżonego do sądu (etapu postępowania sądowego) a wymogi formalne dokonania czynności procesowej.	553
7.1.1.5.	Czy oskarżony samodzielnie dysponuje prawem do publicznego rozpoznania jego sprawy przez sąd?.	557
7.1.1.6.	Prawo oskarżonego do obrony	563
7.1.1.6.1.	Prawo do bronięcia się osobiście	563
7.1.1.6.2.	Prawo do realizowania obrony za pomocą obrońcy z wyboru lub z urzędu.	578
7.1.1.7.	Ochrona oskarżonego wynikająca z domniemania niewinności	593
7.1.1.7.1.	Uwagi wprowadzające.	593
7.1.1.7.2.	Ochrona oskarżonego w toku postępowania karnego	593
7.1.1.7.3.	Ochrona wynikająca z wydania prawomocnego wyroku uniewinniającego	597

7.1.1.8.	Prawo strony bierniej postępowania do uruchomienia kontroli instancyjnej orzeczenia	603
7.1.1.9.	Prawo do odszkodowania za niesłuszne skazanie	608
7.1.1.10.	Podsumowanie	611
7.1.2.	Ochrona praw oskarżonego na podstawie przepisów prawa unijnego	613
7.1.2.1.	Wstęp	614
7.1.2.2.	Od ścigania oskarżonego do jego ochrony	615
7.1.2.3.	Autonomiczny charakter standardu ochrony praw oskarżonego w UE?	623
7.1.2.4.	Akty prawa wtórnego i zalecenia Komisji Europejskiej	637
7.1.2.5.	Podsumowanie	661
7.1.3.	Standard ochrony praw oskarżonego w świetle przepisów Konstytucji.	662
7.1.3.1.	Potrzeba ochrony konstytucyjnej oskarżonego	665
7.1.3.2.	Pojęcie konstytucyjnego standardu ochrony oskarżonego	666
7.1.3.3.	Zakres podmiotowy standardu ochrony praw oskarżonego	667
7.1.3.4.	Trzy stopnie gwarancji konstytucyjnych oskarżonego	669
7.1.3.5.	Pierwszy stopień – gwarancje konstytucyjne ogólne	671
7.1.3.5.1.	Podstawowe zasady prawa	671
7.1.3.5.2.	Zasada proporcjonalności stosowania środków i dolegliwości wobec oskarżonego	673
7.1.3.5.3.	Prawo do prywatności, ochrona własności, nietykalności osobistej i inne ogólne gwarancje	675
7.1.3.6.	Drugi stopień – gwarancje konstytucyjne wspólne uczestników postępowania karnego	679
7.1.3.6.1.	Istota gwarancji drugiego stopnia	679
7.1.3.6.2.	Sprawiedliwość proceduralna	680
7.1.3.6.3.	Prawo do sądu – prawo do rozpoznania sprawy	681
7.1.3.6.4.	Prawo do sądu – niezależnego, właściwego	682
7.1.3.6.5.	Prawo do sędziego – bezstronnego i niezawisłego	684
7.1.3.6.6.	Prawo do rozpoznania sprawy bez zbędnej zwłoki	685
7.1.3.6.7.	Prawo do jawnego rozpoznania sprawy	686
7.1.3.6.8.	Prawo do kontroli sądowej	688
7.1.3.6.9.	Prawo do dwuinstancyjnego postępowania	689
7.1.3.7.	Trzeci stopień – gwarancje konstytucyjne ze względu na status oskarżonego	692
7.1.3.7.1.	Uwagi ogólne	692
7.1.3.7.2.	Prawo do obrony	693
7.1.3.7.3.	Domniemanie niewinności	695
7.1.3.7.4.	Szczególny, podwyższony standard ochrony oskarżonego	697
7.1.3.7.5.	Prawo do wolności osobistej. Tymczasowe aresztowanie i obserwacja psychiatryczna	699
7.1.3.8.	Tendencje rozwojowe w zakresie standardu ochrony oskarżonego	704
7.2.	Bierna strona procesowa w polskim procesie karnym	705
7.2.1.	Osoba podejrzana	711
7.2.2.	Podejrzany	722

Spis treści

7.2.2.1.	Zagadnienia wprowadzające	722
7.2.2.1.1.	Definicja podejrzanego	722
7.2.2.1.2.	Instytucja przedstawienia zarzutów.	727
7.2.2.2.	Uprawnienia podejrzanego.	730
7.2.2.2.1.	Prawo do informacji o przysługujących mu uprawnieniach i ciężących na nim obowiązkach.	730
7.2.2.2.2.	Prawo podejrzanego do milczenia oraz wolność od zmuszania do samooskarżenia	732
7.2.2.2.3.	Prawo podejrzanego do niekaralności za fałszywe wyjaśnienia	734
7.2.2.2.4.	Prawo podejrzanego do wyjaśnień na piśmie	737
7.2.2.2.5.	Prawo podejrzanego składania wniosków o dokonanie czynności dochodzenia lub śledztwa.	738
7.2.2.2.6.	Prawo podejrzanego do korzystania z pomocy obrońcy i do przesłuchania z jego udziałem	741
7.2.2.2.7.	Prawo podejrzanego do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie władza w wystarczającym stopniu językiem polskim	744
7.2.2.2.8.	Prawo podejrzanego do końcowego zapoznania się z materiałami postępowania przygotowawczego.	745
7.2.2.2.9.	Końcowe zaznajomienie podejrzanego z aktami postępowania przygotowawczego przed 1 lipca 2015 r.	748
7.2.2.2.10.	Końcowe zaznajamianie podejrzanego z materiałami postępowania przygotowawczego od 1 lipca 2015 r.	749
7.2.2.2.11.	Prawo podejrzanego do końcowego zapoznawania się z aktami postępowania przygotowawczego po 15 kwietnia 2016 r.	750
7.2.2.2.12.	Udostępnianie podejrzanemu akt postępowania przygotowawczego w związku z zastosowaniem tymczasowego aresztowania	752
7.2.2.2.13.	Prawo podejrzanego do składania zażalenia. Stosowanie zakazu <i>reformationis in petus</i>	755
7.2.3.	Oskarżony.	757
7.2.3.1.	Uwagi ogólne	757
7.2.3.2.	Pojęcie oskarżonego	758
7.2.3.3.	Gwarancje i prawa oskarżonego w świetle kodeksu postępowania karnego	761
7.2.3.3.1.	Prawo do obrony jako podstawowe uprawnienie oskarżonego	761
7.2.3.3.2.	Prawo oskarżonego do informacji procesowej.	779
7.2.3.3.3.	Prawo do tłumacza	783
7.2.3.4.	Obowiązki oskarżonego.	786
7.2.3.4.1.	Uwagi wstępne	786

7.2.3.4.2.	Obowiązek stawiennictwa na każde wezwanie organów procesowych w przypadku, gdy oskarżony pozostaje na wolności	787
7.2.3.4.3.	Obowiązek zawiadomienia organu, który prowadzi postępowanie o każdej zmianie miejsca swojego zamieszkania lub pobytu	789
7.2.3.4.4.	Obowiązek wskazania adresu dla doręczeń w kraju w przypadku, gdy oskarżony przebywa za granicą	792
7.2.3.4.5.	Obowiązek poddania się czynnościom dowodowym określonym w art. 74 § 2 k.p.k.	796
7.2.3.4.6.	Podsumowanie	801
7.2.3.5.	Dopuszczalność kumulacji roli procesowej oskarżonego z innymi rolami procesowymi	802
ROZDZIAŁ 8. Strony szczególne		806
8.1.	Podmiot zbiorowy	808
8.2.	Interwencja	815
8.2.1.	Istota interwencji	815
8.2.2.	Początki instytucji interwencji	823
8.2.3.	Pozycja interwenienta w postępowaniu	825
8.2.4.	Zgłoszenie interwencji	826
8.2.5.	Wpływ interwencji na możliwości skróconego zakończenia postępowania	828
8.2.6.	Kumulacja ról procesowych	829
8.2.7.	Poszczególne uprawnienia interwenienta	831
8.3.	Podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej	832
8.3.1.	Istota odpowiedzialności posiłkowej	832
8.3.2.	Pozycja podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej w kolejnych regulacjach prawa karnego skarbowego	836
8.3.3.	Pociągnięcie do odpowiedzialności posiłkowej	837
8.3.4.	Kumulacja i zmiana roli procesowej	839
8.3.5.	Pozycja podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej w postępowaniu karnym skarbowym – zagadnienia ogólne	841
8.3.6.	Udział podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej w czynnościach procesowych	844
8.4.	Rodzice i opiekun nieletniego	847
ROZDZIAŁ 9. Przedstawiciel ustawowy		852
9.1.	Przedstawiciel ustawy pokrzywdzonego małoletniego, ubezwłasnowolnionego lub nieporadnego	853
9.2.	Przedstawiciel ustawy oskarżonego nieletniego lub ubezwłasnowolnionego	859
ROZDZIAŁ 10. Obrońca		862
10.1.	Rys historyczny	867
10.2.	Rozważania prawnoporównawcze	882
10.2.1.	Belgia	883
10.2.2.	Francja	885

10.2.3. Włochy	888
10.2.4. Niemcy	890
10.2.5. Austria	897
10.2.6. Anglia i Walia	899
10.3. Tryby powołania obrońcy w polskim w procesie karnym	902
10.3.1. Obrona obligatoryjna	902
10.3.2. Obrońca z wyboru i obrońca z urzędu	909
10.4. Stanowisko prawne obrońcy	917
10.5. Efektywność obrońcy w procesie karnym i jej kodeksowe uwarunkowania	927
10.5.1. Próba zdefiniowania efektywności udziału obrońcy w procesie karnym	927
10.5.2. Wybrane przepisy k.p.k. z 1997 r. warunkujące efektywny udział obrońcy w procesie	929
10.5.2.1. Nakaz działania na korzyść oskarżonego (art. 86 § 1 k.p.k.)	929
10.5.2.2. Sprzeczność interesów oskarżonych reprezentowanych przez jednego obrońcę (art. 85 § 1 k.p.k.)	933
10.5.2.3. Tajemnica obrończa	935
10.6. Znaczenie udziału i uprawnień obrońcy w postępowaniu sądowym	939
10.6.1. Rola obrońcy w porozumieniach procesowych	939
10.6.2. Rola obrońcy na rozprawie sądowej	952
10.6.2.1. Przygotowanie do rozprawy	952
10.6.2.2. Rola obrońcy w przeprowadzaniu postępowania dowodowego na rozprawie głównej po 1 lipca 2015 r.	957
10.7. Kilka refleksji o wpływie nowelizacji z 11 marca 2016 r. na rolę obrońcy w postępowaniu sądowym	969
ROZDZIAŁ 11. Pełnomocnik	976
11.1. Pełnomocnik w kodeksie postępowania karnego	976
11.1.1. Uwagi wstępne	980
11.1.2. Prawo do pełnomocnika w świetle dokumentów europejskich oraz Konstytucji RP	985
11.1.3. Charakter prawny udzielenia pełnomocnictwa	997
11.1.4. Udzielenie pełnomocnictwa	999
11.1.5. Ustanie pełnomocnictwa	1011
11.1.6. Zakres pełnomocnictwa	1019
11.1.7. Pełnomocnictwo z urzędu	1030
11.1.8. Pełnomocnictwo obligatoryjne, przymus adwokacki	1039
11.1.9. Rola pełnomocnika strony w postępowaniu karnym	1049
11.1.10. Pełnomocnik osoby niebędącej stroną	1058
11.2. Pełnomocnik w postępowaniach pozakodeksowych	1064
11.2.1. Uwagi wstępne	1064
11.2.2. Pełnomocnik w postępowaniu karnym skarbowym	1065
11.2.3. Pełnomocnik w postępowaniu w sprawach o wykroczenia	1074
11.2.4. Pełnomocnik w postępowaniu w sprawach nieletnich	1076
11.2.5. Pełnomocnik w postępowaniu przeciwko podmiotowi zbiorowemu	1079

ROZDZIAŁ 12. Rzecznicy interesu społecznego	1080
12.1. Rzecznik Praw Obywatelskich	1080
12.1.1. Charakterystyka instytucji ombudsmana	1081
12.1.2. Rola Rzecznika Praw Obywatelskich w postępowaniu karnym	1084
12.1.2.1. Środki procesowe	1084
12.1.2.1.1. Żądanie wszczęcia postępowania przygotowawczego w sprawie o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego (art. 14 pkt 5 ustawy o RPO)	1084
12.1.2.1.2. Kasacja (art. 14 pkt 8 ustawy o RPO)	1092
12.1.2.1.3. Pytanie prawne (art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy o RPO)	1092
12.1.2.1.4. Żądanie wszczęcia postępowania w sprawie cywilnej i udział w każdym toczącym się już w tej kwestii postępowaniu – na prawach przysługujących prokuratorowi (art. 14 pkt 4 ustawy o RPO)	1101
12.1.2.2. Środki w sprawach indywidualnych o charakterze postulatywnym	1103
12.1.2.2.1. Skierowanie wystąpienia do organu, organizacji lub instytucji, w których działalności Rzecznik stwierdził naruszenie wolności i praw człowieka i obywatela (art. 14 pkt 2 ustawy o RPO)	1103
12.1.2.2.2. Zwrotanie się do organu nadrzędnego nad jednostką (organem, organizacją lub instytucją), w której działalności Rzecznik stwierdził naruszenie wolności i praw człowieka i obywatela z wnioskiem o zastosowanie środków przewidzianych w przepisach prawa (art. 14 pkt 3 ustawy o RPO)	1109
12.1.2.3. Wnioski do Trybunału Konstytucyjnego i do właściwych organów o podjęcie inicjatywy ustawodawczej	1117
12.2. Rzecznik Praw Dziecka	1119
12.2.1. Wstęp	1120
12.2.2. Kompetencje Rzecznika Praw Dziecka	1124
12.2.3. Rola Rzecznika Praw Dziecka w procesie karnym	1126
12.2.4. Konkluzje	1134
12.3. Prokurator Generalny jako rzecznik interesu społecznego	1141
12.3.1. Wprowadzenie	1143
12.3.2. Prokurator Generalny w II Rzeczypospolitej (1918–1989)	1144
12.3.2.1. Do 1950 r.	1144
12.3.2.2. Lata 1950–1985	1150
12.3.2.3. Lata 1985–1989	1154
12.3.3. Prokurator Generalny w III Rzeczypospolitej	1157
12.3.3.1. Do 2009 r.	1157
12.3.3.2. Do wejścia w życie ustawy Prawo o prokuraturze	1159
12.3.3.3. Aktualny stan prawny	1161
12.3.4. Pojęcie działania w interesie społecznym	1163

12.3.4.1. Dobro wspólne.	1163
12.3.4.2. Pojęcie „interes” i jego rodzaje	1171
12.3.5. Kiedy Prokurator Generalny jest rzecznikiem interesu społecznego.	1176
12.3.6. Podsumowanie	1186
12.4. Prokurator jako rzecznik interesu społecznego	1189
12.4.1. Wprowadzenie	1194
12.4.2. Pojęcie „interes społeczny”	1197
12.4.3. Przejawy działalności prokuratora jako rzecznika interesu społecznego.	1200
12.4.3.1. Uwagi wstępne.	1200
12.4.3.2. Prokurator jako rzecznik interesu społecznego w poglądach doktryny	1201
12.4.3.3. Prokurator niebędący rzecznikiem interesu społecznego	1204
12.4.3.3.1. Prokurator cofający akt oskarżenia	1204
12.4.3.3.2. Prokurator składający wnioski dowodowe.	1206
12.4.3.3.3. Prokurator zaskarżający orzeczenie na korzyść oskarżonego.	1207
12.4.3.3.4. Prokurator uczestniczący w rozprawie wytoczonej przez oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego	1208
12.4.3.3.5. Prokurator uczestniczący w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie lub niesłuszne stosowanie środków przymusu	1214
12.4.3.3.6. Prokurator Generalny wnoszący kasację nadzwyczajną	1216
12.4.3.4. Prokurator jako rzecznik interesu społecznego.	1217
12.4.3.4.1. Prokurator w postępowaniu sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego.	1217
12.4.3.4.2. Prokurator składający wniosek o orzeczenie środka kompensacyjnego obowiązku naprawienia szkody	1239
12.4.3.4.3. Prokurator wykonujący prawa zmarłego pokrzywdzonego	1242
12.4.3.4.4. Prokurator w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego	1247
12.4.4. Prokurator w postępowaniu adhezyjnym	1247
12.5. Przedstawiciel społeczny.	1254
12.5.1. Rys historyczny.	1255
12.5.2. Charakter prawny przedstawiciela społecznego	1260
12.5.3. Status przedstawiciela społecznego w postępowaniu sądowym.	1263
12.5.3.1. Przesłanki materialne dopuszczenia do udziału w postępowaniu sądowym przedstawiciela społecznego.	1264
12.5.3.2. Przesłanki formalne dopuszczenia do udziału w postępowaniu sądowym przedstawiciela społecznego.	1265
12.5.3.2.1. Zdolność procesowa organizacji społecznych	1265
12.5.3.2.2. Prawidłowa delegacja.	1267
12.5.3.2.3. Treść uchwały	1268
12.5.3.2.4. Osoba przedstawiciela społecznego.	1269

12.5.3.2.5. Termin. Orzeczenie o dopuszczeniu	1272
12.5.3.2.6. Cofnięcie zgłoszenia przedstawiciela społecznego oraz odwołanie decyzji o dopuszczeniu organizacji społecznej	1274
12.5.3.2.7. Problem wielości przedstawicieli społecznych	1277
12.5.4. Uprawnienia przedstawiciela społecznego w postępowaniu sądowym	1280
12.5.4.1. Uwagi wstępne	1280
12.5.4.2. Prawo do uczestniczenia w rozprawie	1280
12.5.4.3. Prawo do znajomości materiałów postępowania	1282
12.5.4.4. Uczestnictwo w posiedzeniu	1283
12.5.4.5. Prawo do wypowiedzania się i składania oświadczeń na piśmie	1284
12.5.4.6. Zagadnienie prawa do składania wniosków dowodowych	1286
12.6. <i>Amicus curiae</i>	1291
12.7. Instytucja państwowa, samorządowa lub społeczna jako rzecznik interesu społecznego	1293
12.7.1. Minister Sprawiedliwości	1294
12.7.2. Organy kontroli państwowej	1296
12.7.2.1. Państwowa Inspekcja Pracy	1297
12.7.2.2. Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego	1298
12.7.2.3. Podmioty państwowe zobowiązane do zawiadomienia o przestępstwie	1298
12.7.3. Wnioski końcowe	1299
ROZDZIAŁ 13. Inni uczestnicy postępowania karnego	1302
13.1. Świadek, biegły	1302
13.1.1. Wstęp	1307
13.1.2. Świadek	1308
13.1.3. Biegły	1326
13.1.4. Podsumowanie	1349
13.2. Tłumacz, stenograf, ekspert, osoba przybrana do czynności, protokolant	1352
13.2.1. Wstęp	1354
13.2.2. Tłumacz	1355
13.2.3. Stenograf	1360
13.2.4. Ekspert	1365
13.2.5. Osoba przybrana do czynności	1369
13.2.6. Protokolant	1371
13.2.7. Podsumowanie	1378
Autorzy	1381
Skorowidz przedmiotowy	1385

WYKAZ SKRÓTÓW

1. AKTY PRAWNE

- CIC – Code d’Instruction Criminelle (kodeks postępowania karnego Francji z 1811 r.)
- CPP – Code de procédure pénale (kodeks postępowania karnego Francji)
- CPP – codice di procedura penale (kodeks postępowania karnego Włoch)
- dyrektywa 2012/29/UE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz.Urz. UE L 315 z 14.11.2012, s. 57)
- EKPC – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- k.c. – ustawa z 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 380 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1137)
- k.k. z 1932 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.)
- k.k. z 1969 r. – ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.)
- k.k.s. – ustawa z 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 186 ze zm.)
- k.k.w. – ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 101 ze zm.)
- k.p.k. – ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.)
- k.p.k. z 1928 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst pierwotny Dz.U. Nr 33, poz. 313 ze zm.)
- k.p.k. z 1969 r. – ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 96 ze zm.)

Wykaz skrótów

- k.p.w. – ustawa z 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 395 ze zm.)
- k.r.o. – ustawa z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 2082 ze zm.)
- k.s.h. – ustawa z 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1030 ze zm.)
- k.w. – ustawa z 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 1094 ze zm.)
- Karta – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 7.06.2016, s. 389)
- MPPOiP – Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167, zał.)
- PACE – Police and Criminal Evidence Act (ustawa w sprawie policji i dowodów w sprawach karnych)
- pr.adw. – ustawa z 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 615 ze zm.)
- pr.aut. – ustawa z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 666 ze zm.)
- pr.łow. – ustawa z 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 2168 ze zm.)
- pr.pras. – ustawa z 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (Dz.U. Nr 5, poz. 24 ze zm.)
- pr.prok. – ustawa z 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze (Dz.U. poz. 177)
- pr.tel. – ustawa z 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1489)
- reg.prok. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7 kwietnia 2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. poz. 508)
- reg.sąd. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23 grudnia 2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. poz. 2316 ze zm.)
- StGB – Strafgesetzbuch (kodeks karny Niemiec)
- StPO – Strafprozessordnung (kodeks postępowania karnego Austrii, Niemiec)
- TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 7.06.2016, s. 47)
- TUE – Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 7.06.2016, s. 13)
- u.k.s. – ustawa karna skarbową z 26 października 1971 r. (tekst jedn. Dz.U. z 1984 r. Nr 22, poz. 103 ze zm.)
- u.k.s. z 1926 r. – ustawa karna skarbową z 2 sierpnia 1926 r. (Dz.U. RP Nr 105, poz. 609)
- u.kon.skarb. – ustawa z 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 720 ze zm.)
- u.l. – ustawa z 28 września 1991 r. o lasach (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 2100 ze zm.)

Wykaz skrótów

- u.o.p.p.ś. – ustawa z 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r., poz. 21)
- u.o.p.z. – ustawa z 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 1212 ze zm.)
- u.p.n. – ustawa z 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 382 ze zm.)
- u.prok. – ustawa z 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (tekst jedn. Dz.U. z 2011 r. Nr 270, poz. 1599 ze zm.)
- u.r. – ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1047)
- u.r.pr. – ustawa z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 233)
- u.ś.k. – ustawa z 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1197)
- u.w.t.p.a. – ustawa z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 487)
- ustawa o IH – ustawa z 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1059)
- ustawa o kompensacie – ustawa z 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 325)
- ustawa o PIS – ustawa z 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 1412 ze zm.)
- ustawa o RPD – ustawa z 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U. z 2015 r., poz. 2086)
- ustawa o RPO – ustawa z 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1648 ze zm.)
- ustawa o SG – ustawa z 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1402 ze zm.)
- ustawa o SN – ustawa z 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 499 ze zm.)
- ustawa o TK – ustawa z 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 293)

2. CZASOPISMA I PUBLIKATORY

- Annales UMCS – „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”
- AUW – „Acta Universitatis Wratislaviensis”
- Biul. PG – „Biuletyn Informacyjny Prokuratury Generalnej”
- Biul. PK – „Biuletyn Prawa Karnego”
- Biul. Prok. Apel. w Łodzi – „Biuletyn Prokuratury Apelacyjnej w Łodzi”
- Biul. SAKa – „Biuletyn Sądu Apelacyjnego w Katowicach”
- Biul. SASz – „Biuletyn Informacyjny Sądu Apelacyjnego w Szczecinie”
- Biul. SN – „Biuletyn Informacyjny Sądu Najwyższego”
- BGBL – Bundesgesetzblatt
- BGHSt – Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Strafsachen
- CMLRev. – „Common Market Law Review”

Wykaz skrótów

CzPKiNP	– „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”
Dz.U.	– Dziennik Ustaw
Dz.Urz. UE	– Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
Dz.Urz. WE	– Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich
ECR	– European Court Reports
Eur.Prz.Sąd.	– Europejski Przegląd Sądowy
GSP	– „Gdańskie Studia Prawnicze”
GSP-Prz.Orz.	– „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa”
KPP	– „Kwartalnik Prawa Prywatnego”
KZS	– „Krakowskie Zeszyty Sądowe”
MoP	– „Monitor Prawniczy”
NJW	– „Neue Juristische Wochenschrift“
NP	– „Nowe Prawo”
ÖJZ	– „Österreichische Juristenzeitung”
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSN	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSN(K)	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego (Izba Karna)
OSNCK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej i Izby Karnej
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSNwSK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
Pal.	– „Palestra”
PiM	– „Prawo i Medycyna”
PiP	– „Państwo i Prawo”
PPH	– „Przegląd Prawa Handlowego”
Probl.Pr.K.UŚ	– „Problemy Prawa Karnego Uniwersytetu Śląskiego”
Prok. i Pr.	– „Prokuratura i Prawo”
Prok. i Pr.-wkł.	– „Prokuratura i Prawo – wkładka”
Prz. Orz. PA w Lublinie	– „Przegląd Orzecznictwa Prokuratury Apelacyjnej w Lublinie”
Prz. Polic.	– „Przegląd Policyjny”
PS	– „Przegląd Sądowy”
RPEiS	– „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”
R.Pr.	– „Radca Prawny”
Rec.	– Recueil de jurisprudence
SI	– „Studia Iuridica”
St.Pr.-Ek.	– „Studia Prawno-Ekonomiczne”
St. Praw.	– „Studia Prawnicze”
StV	– „Strafverteidiger”
WPP	– „Wojskowy Przegląd Prawniczy”
Zb. Orz.	– Zbiór Orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji
ZJS	– „Zeitschrift für das Juristische Studium“

Wykaz skrótów

- ZNUJ – „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”
ZPUKSW – „Zeszyty Prawnicze Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego”

3. INNE

- BGH – Bundesgerichtshof
ENO – europejski nakaz ochrony
ETPC – Europejski Trybunał Praw Człowieka
ETS – Europejski Trybunał Sprawiedliwości
KNF – Komisja Nadzoru Finansowego
MTK – Międzynarodowy Trybunał Karny
PARPA – Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
PŚŁ – Państwowa Straż Łowiecka
RPD – Rzecznik Praw Dziecka
RPO – Rzecznik Praw Obywatelskich
SA – sąd apelacyjny
SN – Sąd Najwyższy
TK – Trybunał Konstytucyjny
WSA – Wojewódzki Sąd Administracyjny

WYKAZ PODSTAWOWEJ LITERATURY PODAWANEJ WYŁĄCZNIE W ZAPISIE SKRÓCONYM

1. PODRĘCZNIKI

- Artymiak, Rogalski, *Proces. Część ogólna* G. Artymiak, M. Klejnowska, Cz.P. Kłak, M. Rogalski, Z. Sobolewski, K. Sowiński, *Proces karny. Część ogólna*, red. G. Artymiak, M. Rogalski, Z. Sobolewski, Warszawa 2007; red. G. Artymiak, M. Rogalski, Warszawa 2012
- Artymiak, Rogalski, *Proces. Część szczególna* G. Artymiak, M. Klejnowska, Cz.P. Kłak, M. Rogalski, Z. Sobolewski, A. Masłowska, *Proces karny. Część szczególna*, red. G. Artymiak, M. Rogalski, Z. Sobolewski, Warszawa 2007; red. G. Artymiak, M. Rogalski, Warszawa 2012
- Bulsiewicz i inni, *Przebieg* A. Bulsiewicz, M. Jeż-Ludwichowska, D. Kała, D. Osowska, A. Lach, *Przebieg procesu karnego*, Toruń 1996, 2003
- Cieślak, *Podstawowe założenia* M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1971, 1973, 1984
- Cieślak, *Podstawowe założenia. Dzieła wybrane* M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, w: *Dzieła wybrane*, t. II, red. S. Waltoś, Kraków 2011
- Cieślak, *Zarys* M. Cieślak, *Postępowanie karne. Zarys instytucji*, Warszawa 1982
- Daszkiewicz, *Zagadnienia*, t. I W. Daszkiewicz, *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, t. I, Poznań 1999, Bydgoszcz 2000
- Daszkiewicz, *Zagadnienia*, t. II W. Daszkiewicz, *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, t. II, Bydgoszcz 2001
- Daszkiewicz, Nowak, Stachowiak, *Proces* W. Daszkiewicz, T. Nowak, S. Stachowiak, *Proces karny. Część szczególna*, Poznań 1996
- Gardocka, *Podręcznik* T. Gardocka, *Postępowanie karne. Podręcznik akademicki*
- Glaser, *Polski proces* S. Glaser, *Polski proces karny w zarysie wraz z prawem o ustroju sądów powszechnych*, Kraków 1934

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Grajewski, *Przebieg procesu* J. Grajewski, *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2001, 2008, 2012
- Grajewski i inni, *Prawo* K. Papke-Olszauskas, S. Steinborn, K. Woźniewski, *Prawo karne procesowe – część ogólna*, red. J. Grajewski, Warszawa 2009, 2000, 2011
- Grzegorzczak, Tylman, *Postępowanie* T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 1998, 1999, 2001, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2014
- Hofmański, Zabłocki, *Elementy metodyki* P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2006, 2011
- Kalinowski, *Polski proces* S. Kalinowski, *Polski proces karny*, Warszawa 1970, 1971
- Kalinowski, *Postępowanie. Zarys części ogólnej* S. Kalinowski, *Postępowanie karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1963
- Kalinowski, *Postępowanie. Zarys części szczególnej* S. Kalinowski, *Postępowanie karne. Zarys części szczególnej*, Warszawa 1964
- Kmieciak, Skrętowicz, *Proces* R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *Proces karny. Część ogólna*, Kraków 1999, Warszawa 2002, 2004, 2006, 2009
- Kruszyński i inni, *Wykład* B. Bieńkowska, P. Kruszyński, C. Kulesza, P. Piszczek, Sz. Pawelec, *Wykład prawa karnego procesowego*, red. P. Kruszyński, Białystok 1998, 2003, 2012
- Lipczyńska, *Proces, cz. 1* M. Lipczyńska, *Polski proces karny. Zagadnienia ogólne, część 1*, Warszawa 1971, 1986
- Lipczyńska, *Proces, cz. 2* M. Lipczyńska, *Polski proces karny. Zagadnienia szczególne, część 2*, Warszawa 1986
- Marszał, *Proces* K. Marszał, *Proces karny*, Katowice 1992, 1995, 1997, 1998, 2008, 2013
- Marszał i inni, *Proces* K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces karny*, red. K. Marszał, Katowice 2003, 2005, 2008
- Marszał i inni, *Przebieg* K. Marszał, S. Stachowiak, K. Sychta, J. Zagrodnik, K. Zgryzek, *Proces karny. Przebieg postępowania*, red. K. Marszał, Katowice 2008, 2012
- Marszał, *Zagadnienia* K. Marszał, *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 1984, 2008, 2013
- Prusak, *Postępowanie* F. Prusak, *Postępowanie karne*, Warszawa 2001
- Schaff, *Proces* L. Schaff, *Proces karny Polski Ludowej. Wykład zasad ogólnych*, Warszawa 1953
- Siewierski, Tylman, Olszewski, *Postępowanie* M. Siewierski, J. Tylman, M. Olszewski, *Postępowanie karne w zarysie*, Warszawa 1971, 1974

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Śliwiński, *Polski proces* S. Śliwiński, *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, Warszawa 1948, 1959, 1961
- Śliwiński, *Proces. Przebieg* S. Śliwiński, *Proces karny. Przebieg procesu i postępowanie wykonawcze*, Warszawa 1948
- Świda, *Postępowanie* Z. Świda, J. Skorupka, R. Ponikowski, W. Posnow, *Postępowanie karne. Część szczególna*, red. Z. Świda, Warszawa 2011, 2013
- Świda, Ponikowski, Posnow, *Postępowanie* Z. Świda, R. Ponikowski, W. Posnow, *Postępowanie karne. Część ogólna*, Wrocław 2008
- Świda, Skorupka, *Postępowanie. Część ogólna* Z. Świda, R. Ponikowski, W. Posnow, *Postępowanie karne. Część ogólna*, red. J. Skorupka, Warszawa 2012
- Waltoś, *Proces* S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 1985, 1995, 1996, 2002, 2003, 2005, 2009
- Waltoś, Hofmański, *Proces* S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013, 2015, 2016

2. KOMENTARZE

- Angerman, Nowotny, Przeworski, *Komentarz* K. Angerman, J. Nowotny, J. Przeworski, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego wraz z dotyczącymi ustawami i rozporządzeniami*, Warszawa 1930
- Boratyńska, Górski, Sakowicz, Ważny, *Kodeks* K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2005, 2008, 2012, 2013, 2014
- Boratyńska, Górski, Królikowski, Sakowicz, Warchoł, Ważny, *Kodeks* K.T. Boratyńska, A. Górski, M. Królikowski, A. Sakowicz, M. Warchoł, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2015
- Gostyński i inni, *Kodeks*, t. I J. Bratoszewski, Z. Gostyński, L. Gardocki, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, t. I, Warszawa 1998, 2000, 2003
- Gostyński i inni, *Kodeks*, t. II J. Bratoszewski, Z. Gostyński, L. Gardocki, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, t. II, Warszawa 1998, 2000, 2004
- Gostyński i inni, *Kodeks*, t. III J. Bratoszewski, Z. Gostyński, L. Gardocki, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, t. III, Warszawa 2004
- Grajewski, Paprzycki, Steinborn, *Kodeks*, t. I J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, *Komentarz do art. 1-424 K.P.K.*, red. J. Grajewski, Kraków 2006, Warszawa 2010; red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013
- Grajewski, Paprzycki, Steinborn, *Kodeks*, t. II J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, red. J. Grajewski, Warszawa 2010; red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Grajewski, Paprzycki, Steinborn, *Kodeks*, 2012 J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do Kodeksu postępowania karnego*, LEX/el. 2012
- Grajewski, Paprzycki, Steinborn, *Kodeks*, 2014 J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 1–424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, red. L.K. Paprzycki, LEX/el. 2014
- Grajewski, Skrętowicz, *Kodeks* J. Grajewski, E. Skrętowicz, *Kodeks postępowania karnego z komentarzem*, Gdańsk 1995, 1996
- Grzegorzczuk, *Kodeks* T. Grzegorzczuk, *Kodeks postępowania karnego wraz z komentarzem do ustawy o świadku koronnym*, Kraków 2001, 2003, 2005, 2008, 2014
- Grzegorzczuk, *Kodeks*, t. I T. Grzegorzczuk, *Kodeks postępowania karnego*, t. I, *Komentarz do art. 1–467*, Warszawa 2014
- Grzeszczyk, *Kodeks* W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa, 2003, 2005, 2007, 2010, 2011, 2012, 2014, LEX/el. 2015
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, t. I P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, t. I, *Komentarz do artykułów 1–296*, red. P. Hofmański, Warszawa 1999, 2004, 2007, 2011
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, t. II P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, t. II, *Komentarz do artykułów 297–467*, red. P. Hofmański, Warszawa 1999, 2004, 2007, 2011
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, t. III P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, t. III, *Komentarz do artykułów 468–682*, red. P. Hofmański, Warszawa 2007
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, t. IV P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, t. IV, *Aktualizacje*, red. P. Hofmański, Warszawa 2008
- Kalinowski, Siewierski, *Kodeks* S. Kalinowski, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1960, 1966
- Lipczyńska, Ponikowski, *Mały komentarz* M. Lipczyńska, R. Ponikowski, *Mały komentarz do kodeksu postępowania karnego*, Warszawa 1986
- Mazur, *Kodeks* *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. M. Mazur, Warszawa 1971, 1976
- Peiper, *Komentarz* L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego i przepisów wprowadzających tenże kodeks*, Kraków 1929, 1933
- Prusak, *Komentarz* F. Prusak, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego*, t. I, i II, Warszawa 1999
- Świecki, *Kodeks* B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, i II, red. D. Świecki, Warszawa 2013, 2014, 2015
- Zabłocki, *Postępowanie* S. Zabłocki, *Postępowanie kasacyjne w nowym kodeksie postępowania karnego. Komentarz praktyczny*, Warszawa 1998

3. KOMENTARZE DO INNYCH USTAW

- Bojarski, Skrętowicz, T. Bojarski, E. Skrętowicz, *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*
- Dyrektywa 2012/29/UE. Komentarz* E. Bieńkowska, K. Dudka, C. Kulesza, L. Mazowiecka, P. Starzyński, W. Zalewski, E. Zielińska, *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw. Komentarz*, red. E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, Warszawa 2014
- Garlicki, *Konwencja*, t. I L. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz. Tom I. Komentarz do artykułów 1–18*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010
- Garlicki, *Konwencja*, t. II L. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel, R. Degener, M. Krzyżanowska-Mierzevska, I. Kondak, K. Ryngielewicz, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz, Tom II. Komentarz do artykułów 19–59 oraz Protokołów dodatkowych*, red. L. Garlicki, Warszawa 2011
- Grzegorzczak, *K.k.s.* T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2000, 2006, 2009
- Grzegorzczak, *K.p.w.* T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2002, 2003, 2008
- Kardas, Łabuda, Razowski, *K.k.s.* P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2010, 2012
- Prusak, *K.k.s.* F. Prusak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, t. I, (art. 1–53), t. II (art. 54–191), Warszawa 2006
- Skowron, *K.p.w.* A. Skowron, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2010

4. MATERIAŁY POKONFERENCYJNE

- Bojarski, *Rozwój nauk* *Rozwój nauk penalnych w sześćdziesięciolecie Wydziału Prawa i Administracji UMCS. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej przez pracowników Katedry Prawa Karnego i Kryminologii UMCS w Lublinie w dn. 23–24 kwietnia 2009 r.*, red. T. Bojarski, Lublin 2009
- Bojarski, Skrętowicz, *Problemy* *Problemy reformy prawa karnego: materiały z sesji naukowej, Lublin–Kazimierz Dolny, 20–22 września 1993 r.*, red. T. Bojarski, E. Skrętowicz, Lublin 1993
- Ćwiąkański, *Artymiak, Karnomaterialne* *Karnomaterialne i procesowe aspekty naprawienia szkody w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian*, red. Z. Ćwiąkański, G. Artymiak, Warszawa 2010

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Ćwiąkałski, Artymiak, *Współzależność* *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego: w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian. Materiały z konferencji naukowej odbytej w dniach 11–13 października 2007 r. w Czarnej, poświęconej pamięci Profesora Zbigniewa Sobolewskiego*, red. Z. Ćwiąkałski, G. Artymiak, Warszawa 2009
- Dynia, Kłak, *Europejskie standardy* *Europejskie standardy ochrony praw człowieka a ustawodawstwo polskie*, red. E. Dynia, Cz.P. Kłak, Rzeszów 2005
- Hofmański, *Węzłowe problemy* *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, Warszawa 2010
- Kasprzak, Młodziejowski, *Wybrane problemy* *Wybrane problemy procesu karnego i kryminalistyki*, red. J. Kasprzak, B. Młodziejowski, Olsztyn 2010
- Kruszyński, *Postępowanie karne w XXI wieku* *Postępowanie karne w XXI wieku: materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Popowo 26–28 października 2001 r.*, red. P. Kruszyński, Warszawa 2002
- Kulesza, *Ocena funkcjonowania* *Ocena funkcjonowania porozumień procesowych w praktyce wymiaru sprawiedliwości*, red. C. Kulesza, Warszawa 2009
- Kulesza, *System* *System wymiaru sprawiedliwości a media*, red. C. Kulesza, Białystok 2009
- Mozgawa, Dudka, *Kodeks: ocena i perspektywy zmian* *Kodeks karny i kodeks postępowania karnego po dziesięciu latach obowiązywania: ocena i perspektywy zmian*, red. M. Mozgawa, K. Dudka, Warszawa 2009
- Skorupka, *Jawność procesu* *Jawność procesu karnego*, red. J. Skorupka, Warszawa 2012
- Skorupka, Hayduk-Hawrylak, *Współczesne tendencje* *Współczesne tendencje w rozwoju procesu karnego z perspektywy dogmatyki oraz teorii i filozofii prawa*, red. J. Skorupka, I. Hayduk-Hawrylak, Warszawa 2011
- Skrętowicz, *Nowy kodeks* *Nowy kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe. Materiały z konferencji naukowej „Kodeks postępowania karnego” zorganizowanej w dniach 8–10 września 1997 r.*, red. E. Skrętowicz, Kraków 1998
- Sobolewski, Artymiak, Kłak, *Problemy* *Problemy znowelizowanej procedury karnej. Materiały konferencji naukowej, Rzeszów–Czarna, 17–18 października 2003 r.*, red. Z. Sobolewski, G. Artymiak, Cz.P. Kłak, Kraków 2004
- Szwarc, *Porozumiewanie się* *Porozumiewanie się i uzgadnianie rozstrzygnięć przez uczestników postępowania karnego*, red. A. Szwarc, Warszawa–Poznań 1993
- Szwarc, *Przestępczość przygraniczna* *Przestępczość przygraniczna. Postępowanie karne przeciwko cudzoziemcom w Polsce. Konferencja międzynarodowa (niemiecko-polska), Poznań, 24–27 czerwca 1999 roku*, red. A. Szwarc, Poznań 2000

5. KSIĘGI JUBILEUSZOWE (PAMIĄTKOWE)

- Księga Bojarskiego*   *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, red. A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger, Lublin 2011
- Księga Buchały*   *Problemy odpowiedzialności karnej. Księga pamiątkowa ku czci Prof. Kazimierza Buchały*, red. Z. Cwiakalski, M. Szewczyk, S. Waltoś, A. Zoll, Kraków 1994
- Księga Bulsiewicza*   *Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności. Księga pamiątkowa Profesora Andrzeja Bulsiewicza*, red. A. Marek, Toruń 2004
- Księga Cieślaka*   *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci Profesora Mariana Cieślaka*, red. S. Waltoś, Kraków 1993
- Księga Daszkiewicza*   *Nowe prawo karne procesowe. Zagadnienia wybrane. Księga ku czci Profesora Wiesława Daszkiewicza*, red. T. Nowak, Poznań 1999
- Księga Dody*   *Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci Prof. Zbigniewa Dody*, red. A. Gaberle, S. Waltoś, Kraków 2000
- Księga Filara*   *Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych. Księga jubileuszowa Profesora Mariana Filara*, red. A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Leciak, Toruń 2012
- Księga Gaberle*   *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, red. K. Krajewski, Warszawa 2007
- Księga Gostyńskiego*   *Kompensacyjna funkcja prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Gostyńskiego*, red. S. Waltoś, B. Nita, P. Trzaska, M. Żurek, CzPKiNP 2002, nr 2
- Księga Górniok*   *Problemy nauk penalnych. Prace ofiarowane Profesor Oktawii Górniok*, red. L. Tyszkiewicz, Katowice 1996
- Księga Grajewskiego*   *Aktualne problemy prawa i procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Janowi Grajewskiemu*, red. M. Płachta, GSP 2003, nr 11
- Księga Hołdy*   *Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Hołdy*, red. B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski, Warszawa 2011
- Księga Kaftala*   *Problemy prawa i procesu karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Alfreda Kaftala*, red. G. Rejman, B.T. Bieńkowska, Z. Jędrzejewski, P. Mierzejewski, Warszawa 2008
- Księga Kalinowskiego*   *Rozprawa główna. Problemy podstawowe. Praca zbiorowa ku czci Profesora Stanisława Kalinowskiego*, red. A. Murzynowski, „Studia Iuridica” 1985, t. XIII
- Księga Kmiecika*   *Iudicium et Scientia. Księga jubileuszowa Profesora Romualda Kmiecika*, red. A. Przyborowska-Klimczak, A. Taracha, Warszawa 2011

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Księga Korcyl-Wolskiej*   *W kręgu prawa nieletnich. Księga pamiątkowa ku czci Profesor Marianny Korcyl-Wolskiej*, red. P. Hofmański, S. Waltoś, Warszawa 2009
- Księga Kruszyńskiego*   *Wokół gwarancji współczesnego procesu. Księga Jubileuszowa Profesora Piotra Kruszyńskiego*, red. M. Rogacka-Rzewnicka, H. Gajewska-Kraczkowska, B.T. Bienkowska, Warszawa 2015
- Księga Kulickiego*   *Doctrina multiplex veritas una. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Mariuszowi Kulickiemu twórcy Katedry Kryminalistyki z okazji 35-lecia powołania Katedry na Wydziale Prawa i Administracji UMK*, red. A. Bulsiewicz, A. Marek, V. Kwiatkowska-Darul, Toruń 2004
- Księga Kunickiej-Michalskiej*   *Reforma prawa karnego. Propozycje i komentarze. Księga pamiątkowa Profesor Barbary Kunickiej-Michalskiej*, red. J. Jakubowska-Hara, C. Nowak, J. Skupiński, Warszawa 2008
- Księga Lelentala*   *Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi w 45 roku pracy naukowej i dydaktycznej*, red. K. Indeck, Łódź 2004
- Księga Marka*   *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, red. V. Konarska-Wrzosek, J. Lachowski, J. Wójcikiewicz, Warszawa 2010
- Księga Marszał*   *Współczesne problemy procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości. Księga ku czci Profesora Kazimierza Marszał*, red. P. Hofmański, K. Zgrzyzek, Katowice 2003
- Księga Murzynowskiego*   *Węzłowe zagadnienia procedury karnej. Księga ku czci Profesora Andrzeja Murzynowskiego*, red. P. Kruszyński, „Studia Iuridica” 1997, t. XXXIII
- Księga Nowaka*   *Współczesny polski proces karny. Księga ofiarowana Profesorowi Tadeuszowi Nowakowi*, red. S. Stachowiak, Poznań 2002
- Księga Rejman*   *Gaudium in litteris est. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Genowefie Rejman z okazji osiemdziesiątych urodzin*, red. L. Gardocki, M. Królikowski, A. Walczak-Żochowska, Warszawa 2005
- Księga Skrętowicza*   *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana Profesorowi Edwardowi Skrętowiczowi*, red. I. Nowikowski, Lublin 2007
- Księga Skupińskiego*   *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, red. A. Błachnio-Parzych, J. Jakubowska-Hara, J. Kosonoga, H. Kuczyńska, Warszawa 2013
- Księga Stachowiaka*   *Skargowy model procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi*, red. A. Gerecka-Żołyńska, P. Górecki, H. Paluszkiwicz, P. Wiliński, Warszawa 2008
- Księga Szwarca*   *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*, red. Ł. Pohl, Poznań 2009

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Księga Świdy*   *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdy*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009
- Księga Tylmana*, 2011   *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2011
- Księga Tylmana*, 2014   *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 roku. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, red. T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olaszewski, D. Świecki, M. Zbrojewska, Warszawa 2014
- Księga Tyszkiewiczza*   *U progu nowych kodyfikacji karnych. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Leonowi Tyszkiewiczowi*, red. O. Górniok, Katowice 1999
- Księga Waltosia*   *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci Profesora Stanisława Waltosia*, red. J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski, A. Zoll, Warszawa 2000
- Księga Wąska*   *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, red. L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda, Lublin 2005
- Księga Weigend*   *Księga dedykowana dr Ewie Weigend*, red. S. Waltoś, CzPKiNP 2011, t. XV
- Księga Zabłockiego*   *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądu Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, red. P. Hofmański przy współpracy P. Kardasa i P. Wilińskiego, Warszawa 2014
- Księga Zolla*   *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. I i II, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012

6. SYSTEMY PRAWA KARNEGO PROCESOWEGO

- System*, t. I, cz. 1   *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. I, *Zagadnienia ogólne*, cz. 1, red. P. Hofmański, Warszawa 2013
- System*, t. I, cz. 2   *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. I, *Zagadnienia ogólne*, cz. 2, red. P. Hofmański, Warszawa 2013
- System*, t. II   *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. II, *Proces karny – rozwiązania modelowe w ujęciu prawnoporównawczym*, red. P. Kruszyński, Warszawa 2014
- System*, t. III, cz. 1   *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. III, *Zasady procesu karnego*, cz. 1, red. P. Wiliński, Warszawa 2014
- System*, t. III, cz. 2   *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. III, *Zasady procesu karnego*, cz. 2, red. P. Wiliński, Warszawa 2014
- System*, t. IV   *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. IV, *Dopuszczalność procesu*, red. M. Jeż-Ludwichowska, A. Lach, Warszawa 2015

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- System, t. V*   *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. V, *Sądy i inne organy postępowania karnego*, red. Z. Kwiatkowski, Warszawa 2015
- System, t. X*   *System Prawa Karnego Procesowego*, red. nac. P. Hofmański, t. X, *Postępowanie przygotowawcze*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2016
- System, t. XIV*   *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, t. XIV, *Tryby szczególne*, red. F. Prusak, Warszawa 2015

WPROWADZENIE

Przekazywany do rąk Czytelników VI tom *Systemu Prawa Karnego Procesowego* poświęcony jest problematyce stron i innych uczestników postępowania karnego. Wydawałoby się, że tematyka ta, będąca na przestrzeni wieków przedmiotem wielu monografii, podręczników i innych opracowań, nie może być obecnie ani przedmiotem zainteresowania, ani źródłem inspiracji dla przedstawicieli doktryny polskiego procesu karnego. Jednakże lektura zebranych w niniejszym tomie opracowań sprawiła, przynajmniej jego redaktorowi, miłe zaskoczenie. Mam nadzieję, że podobne wrażenie odniosą także Czytelnicy niniejszej publikacji. Jeśli tak się stanie, będzie to niewątpliwie zasługą zespołu zarówno luminarzy polskiej nauki procesu karnego, jak i jej młodszych przedstawicieli. Wydaje się, że połączenie w tomie VI doświadczenia naukowego Autorów z entuzjazmem młodości dało interesujący efekt.

Założeniem, jakie przyświecało redaktorowi niniejszego tomu, było pogodzenie wymogów programowych i edytorskich całego *Systemu Prawa Karnego Procesowego* z poszanowaniem samodzielności i inwencji twórczej poszczególnych Autorów. Główną ideą *Systemu*, zgodnie z charakterem tego wielotomowego cyklu publikacji, jest zebranie dotychczasowego dorobku literatury i po części orzecznictwa dotyczącego polskiego procesu karnego. Z drugiej jednak strony, Autorzy musieli zaprezentować własne poglądy w opisywanej materii. Tę część rozważań zawartych w niniejszym tomie określiłbym jako podsumowującą, statyczną.

Pewien wkład we wzbogacenie opisanej tu problematyki wniósł także niestrudzony ustawodawca, dokonując w ostatnich latach licznych nowelizacji polskiej procedury karnej, w tym „wielkiej reformy”, która weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r.¹, i „kontrreformy” wprowadzonej zasadniczo z dniem 15 kwietnia 2016 r.² Obie nowelizacje wpłynęły także, w większym lub mniej-

---

¹ Wprowadzonej ustawą z 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 1247) oraz ustawą z 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 396).

² Ustawa z 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 437).

szym stopniu, na status prawny stron i innych uczestników postępowania karnego. W związku z powyższym należało także w niniejszej publikacji odnieść się do często sprzecznych zmian, wprowadzonych na przestrzeni zaledwie dwóch lat, co nadało poświęconym im rozważaniom charakter dynamiczny. Moim zdaniem Współautorzy tomu VI tak trudnemu zadaniu podołali.

Redaktor tomu, starając się zachować jego jednolitość, zaproponował pewne ramy konstrukcyjne i objętość poszczególnych rozdziałów, jednakże sposób ich wypełnienia konkretną treścią pozostawił Autorom. W związku z powyższym zasadniczo od ich uznania i przewidywanej objętości rozdziału zależało uwzględnienie płaszczyzny historycznej, czy rzadziej prawnoporównawczej, opisywanej problematyki.

Warto wskazać, że nawet pojęcie uczestnika postępowania budzi wątpliwości nie tylko w literaturze, ale i aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. np. uchwałę SN z 1 października 2013 r., I KZP 6/13, OSNKW 2013, nr 11, poz. 93).

Równie wiele kontrowersji budzi także tradycyjne pojęcie strony procesowej, rodzaje stron, pojęcia zdolności procesowej i zdolności do czynności procesowych. Problematyka ta, stanowiąca swoisty wstęp do zagadnień opisywanych w niniejszym tomie, została obszernie opisana w rozdziale 1.

W rozdziale 2 opisano instytucję oskarżyciela publicznego w odniesieniu do prokuratora, jak i nieprokuratorskich organów oskarżycielskich. W przypadku prokuratora sięgnięto nie tylko do regulacji kodeksu postępowania karnego, ale i ustawy z 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze³ oraz wydanego na jej podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 7 kwietnia 2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury⁴. W pierwszej części rozdziału opisano pojęcie oskarżyciela publicznego i status prokuratora jako organu procesowego, dokonano swoistej konfrontacji zadań prokuratury z zadaniami oskarżyciela publicznego, przeprowadzono analizę pozycji prokuratora wśród innych oskarżycieli publicznych. Odniesiono się także do zagadnienia występowania oskarżyciela publicznego w procesie karnym jako strony, zajęto się jego uprawnieniami procesowymi i instytucją wyłączenia prokuratora. Druga część rozdziału zawiera rozważania dotyczące uprawnień procesowych poszczególnych nieprokuratorskich oskarżycieli publicznych oraz ich statusu prawnego wynikającego z poszczególnych ustaw regulujących ich ustrój i zasady działania.

Rozdział 3 zawiera szerokie rozważania dotyczące pokrzywdzonego. Przeprowadzona w nim analiza standardów ochrony praw pokrzywdzonego w świet-

---

³ Dz.U. z 2016 r., poz. 177.

⁴ Dz.U. z 2016 r., poz. 508.

le dokumentów europejskich oraz Konstytucji RP i obowiązującego kodeksu postępowania karnego przekonuje, że nie jest on już w polskim procesie karnym postacią zapomnianą. Jednocześnie wykazuje, jak istotną rolę w ukształtowaniu tych wzorców odegrało szeroko rozumiane ustawodawstwo europejskie.

Rozdział 4 opisuje ewolucję uprawnień i obecny status prawny oskarżyciela posiłkowego występującego w procesie karnym zarówno jako oskarżyciel posiłkowy uboczny, jak i oskarżyciel posiłkowy subsydiarny. Rozważaniami objęto zarówno obowiązujące ustawodawstwo, jak i k.p.k. z 1928 r. oraz k.p.k. z 1969 r. Problematyka ta jest interesująca także z tego względu, że we współczesnej literaturze karnoprocesowej podnoszone są niekiedy wątpliwości co do zasadności utrzymywania tej instytucji w procesie karnym.

Problematyka oskarżyciela prywatnego jest przedmiotem rozważań rozdziału 5 niniejszego tomu. W jego wstępnej części dokonano analizy historycznej tej instytucji w polskim procesie karnym, a następnie opisano stosowne regulacje niemieckiego kodeksu postępowania karnego (Strafprozessordnung – StPO). Godne uwagi są także rozważania dotyczące pojęcia i statusu prawnego oskarżyciela prywatnego w obowiązującym ustawodawstwie. Obejmują one w szczególności analizę jego praw do dysponowania skargą i pojednania (w tym w trybie mediacji) oraz uprawnień jako strony procesu. Opisano również instytucję ingerencji prokuratora w postępowanie prywatnoskargowe.

Zgodnie z ogólnymi założeniami *Systemu*, jako pierwszego w historii polskiego prawa kompleksowego opracowania odnoszącego się do procesu karnego, uznano za konieczne opisanie w rozdziale 6 niniejszego tomu instytucji powoda cywilnego, która z dniem 1 lipca 2015 r. stała się w polskim procesie karnym instytucją historyczną. W tym kontekście jako interesujące dla Czytelników, szczególnie młodszego pokolenia, jawić się mogą rozważania historyczne zamieszczone we wstępnej części rozdziału. W dalszych partiach rozdziału zajęto się stosunkiem powództwa cywilnego do innych form kompensacji, wzajemnymi relacjami powództwa cywilnego i procesu karnego, uczestnikami postępowania adhezyjnego i jego przebiegiem. W podsumowaniu rozdziału zawarto krótką refleksję co do zniesienia z dniem 1 lipca 2015 r. w polskim procesie karnym instytucji powództwa cywilnego, czemu towarzyszyło jednak wprowadzenie w art. 59a k.k. instytucji tzw. umorzenia restytucyjnego oraz likwidacji tegoż w dacie 15 kwietnia 2016 r.

Najobszerniejszy, 7 rozdział tomu VI poświęcono biernej stronie procesowej, czyli oskarżonemu *sensu largo*. Było to założenie świadome, uzasadnione faktem, że to właśnie oskarżony (podejrzany) był na przestrzeni wieków i jest obecnie centralną postacią procesu karnego. Taki zabieg konstrukcyjny zrodził konieczność pewnego rozdrobnienia rozdziału i powierzenia napisania

jego poszczególnych części różnym Autorom, którzy w swoich wcześniejszych pracach zajmowali się różnymi aspektami problematyki oskarżonego, których pominięcie czyniłoby opracowanie niepełnym. Rozdział ten został podzielony na dwie części tematyczne:

- 1) standardy ochrony biernej strony procesowej w świetle dokumentów europejskich oraz Konstytucji RP;
- 2) status biernej strony procesowej w polskim procesie karnym, analizowany na tle ustawodawstwa karnoprosesowego.

Rozdrobnienie poruszanej w tym rozdziale problematyki może czasami rodzić wrażenie pewnych powtórzeń, których jednak redaktor, szanując inwencję Autorów i prawa autorskie, być może nie zniwelował w wystarczającej mierze. Wyszedł bowiem z założenia, że każde opracowanie złożone do niniejszego tomu stanowi oddzielne dzieło autorskie. Jednakże nie uchyła się on od odpowiedzialności za ewentualne błędy wynikające z realizacji swojego założenia.

Rozdział 8 obejmuje problematykę szczególnych stron procesowych i analizę innych niż kodeks postępowania karnego ustaw. Zawarte w nim rozważania dotyczą podmiotu zbiorowego (opisanego na podstawie ustawy z 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary⁵), instytucji interwenienta i podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej (przewidzianych przez ustawę z 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy⁶) oraz rodziców nieletniego (w świetle ustawy z 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich⁷). Rozważania te stanowią rozwinięcie i uszczegółowienie zagadnień sygnalizowanych w rozdziale 1.

W stosunkowo krótkim, 9 rozdziale tomu zawarto rozważania dotyczące przedstawiciela ustawowego pokrzywdzonego małoletniego, ubezwłasnowolnionego lub nieporadnego, a także przedstawiciela ustawowego oskarżonego nieletniego lub ubezwłasnowolnionego. Wydaje się, że wąski zakres tej tematyki uzasadnia skrótowość rozważań.

Zwykła przyzwoitość wymaga jedynie skrótowego odniesienia się do rozdziału 10, autorstwa piszącego te słowa, a dotyczącego obrońcy. Stosunkowo obszernie rozważania, obejmujące zarówno uwagi natury historycznej i prawnoporównawczej, jak i dotyczące ewolucji polskiego ustawodawstwa, składają się do wniosku, że od czasów Bolesława Chrobrego do dzisiaj rola obrońcy w polskim procesie karnym zmieniła się. Oprócz roli powiernika i pomocnika oskarżonego przypadła mu bowiem rola „Kasandry państwa prawa”.

---

⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1541.

⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 186 ze zm.

⁷ Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1654.

Równie istotną rolę w procesie karnym pełni pełnomocnik, którego rola jest przedmiotem rozważań rozdziału 11 niniejszego tomu. Instytucja ta została poddana analizie na tle kodeksu postępowania karnego oraz przepisów pozakodeksowych.

Kolejny, 12 rozdział VI tomu *Systemu* dotyczy występujących w procesie karnym rzeczników interesu społecznego, a mianowicie: Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Prokuratora Generalnego, prokuratora, przedstawiciela społecznego, *amicus curiae* i instytucji państwowej, samorządowej lub społecznej. Podmioty te, być może niezbyt eksponowane w orzecznictwie sądowym i literaturze przedmiotu, zasługują niewątpliwie na uwagę. Należy wyrazić zasadną nadzieję, że zainteresowanie nimi wzrośnie chociażby ze względu na interesujące rozważania autorytetów nauki polskiej doktryny postępowania karnego zamieszczone w niniejszym tomie.

Szósty tom *Systemu* wieńczą rozważania rozdziału 13 poświęcone innym niż wskazane powyżej uczestnikom procesu karnego: świadkom, biegłym, tłumaczom, stenografom, ekspertom, osobom przybranym do czynności i protokolantom. Ich służebna rola w procesie karnym jest rzadko dostrzegana, a tym bardziej doceniana, ale niewątpliwie niezbędna.

Podsumowując powyższe rozważania, piszący te słowa chciałby się niejako wytłumaczyć z ich skrótowości i wynikającej z niej powierzchowności. Takie podejście wynika nie tylko z presji czasowej wywieranej przez Wydawnictwo, lecz także świadomego założenia, że dobry tekst broni się sam, a za takie ośmielam się uważać teksty zamieszczone w tym tomie. Ponadto wszelkie zbyt obszerne komentarze do opracowań poszczególnych autorów stanowiłyby wyraz cenzorskiej oceny ich treści, którą być może należałoby konformistycznie dostosować do pozycji naukowej ich Autorów.

Przystępując do opracowania VI tomu *Systemu Prawa Karnego Procesowego*, skierowałem wiele zaproszeń do moich Koleżanek i Kolegów zajmujących się trudną problematyką postępowania karnego i czuję się zaszczycony, że takie zaproszenie przyjęli. Chciałbym serdecznie i gorąco podziękować przede wszystkim tym Autorom (bez względu na posiadane tytuły i stopnie naukowe), którzy terminowo (bądź nawet z pewnym opóźnieniem) wywiązali się z podjętych wobec mnie i Wydawnictwa zobowiązań. Pozostałym Autorom również dziękuję, gdyż bez ich poświęcenia prace nad VI tomem *Systemu* nie mogłyby być ukończone.

Białystok, 18 października 2016 r.

Cezary Kulesza

ROZDZIAŁ 1

ZAGADNIENIA OGÓLNE

1.1. Pojęcie strony	49
1.1.1. Uwagi o pojęciu uczestnika postępowania	49
1.1.2. Kwestia pojęcia strony	53
1.2. Rodzaje stron	67
1.2.1. Pojęcie quasi-strony	67
1.2.2. Strony zasadnicze i szczególne	74
1.2.3. Kwestia strony zbiorowej	78
1.2.4. Strony czynne i bierne	83
1.2.5. Strony zastępcze i strony nowe	85
1.3. Zdolność procesowa	119
1.3.1. Pojęcie zdolności procesowej	119
1.3.2. Zdolność procesowa a legitymacja do procesu	126
1.4. Zdolność do czynności procesowych	128

Literatura: I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973; M. Andrzejewski, H. Dolecki, J. Hajerko, A. Lutkiewicz-Rucińska, A. Olejniczak, T. Sokołowski, A. Sylwestrzak, A. Zielonacki, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, LEX/el. 2013; G. Artymiak, *Glosa do postanowienia SN z 29 kwietnia 1993 r.*, WZ 87/93, OSPiKA 1994, z. 7–8; G. Artymiak, M. Klejnowska, Cz.P. Kłak, Z. Sobolewski, P.K. Sowiński, *Proces karny. Część ogólna*, Warszawa 2007; J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego Komentarz*, Warszawa 1971; J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1976; J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1971; J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1987; K.T. Banasik, *Uwagi do art. 66 § 3 kodeksu karnego*, Prok. i Pr. 2008, nr 7–8; B.T. Bieńkowska, *Miejsce kontradyktoryjności w systemie zasad polskiego procesu karnego*, w: *Księga Kaftala*; B.T. Bieńkowska, *Nowy kodeks postępowania karnego przez pryzmat wybranych zasad procesowych*, w: *Nowe uregulowania prawne w kodeksie postępowania karnego z 1997 roku*, red. P. Kruszyński, 1999; E. Bieńkowska, *Nowe środki ochrony i pomocy dla pokrzywdzonych i świadków*, Prok. i Pr. 2015, nr 10; E. Bieńkowska, *Ofiary przestępstw w postępowaniu karnym – nowe standardy Unii Europejskiej*, PiP 2014, z. 4; E. Bieńkowska, *Uprawnienia pokrzywdzonego w ujęciu nowych projektów nowelizacji*

prawa karnego, Prok. i Pr. 2014, nr 11–12; E. Bieńkowska, *Wokół projektu utworzenia systemu ochrony pokrzywdzonego i świadka*, Prok. i Pr. 2015, nr 3; **A. Błachnio-Parzych, M. Hudzik, J. Pomykała**, *Przegląd glos krytycznych do orzeczeń Izby karnej i Izby Woj-skowej Sądu Najwyższego w zakresie praw karnego materialnego opublikowanych od kwiet-nia 2004 roku do marca 2005 roku*, Pal. 2005, nr 7–8; **T. Bojarski, A. Michalska-Wa-rias, J. Piórkowska-Flieger, M. Szwarczyk**, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2013; **T. Bojarski, E. Kruk, E. Skrętowicz**, *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Warszawa 2014; **J. Bojke, M. Wantoła**, *Uprawnienia procesowe podmiotu z art. 52 k.k. i art. 24 § 5 k.k.s. w kontekście prawa do obrony w postępowaniu karnym*, CzPKiNP 2014, nr 4; **A.D. Bojkow, I.I. Karpiec**, *Kurs sowieckiego ugodownego prociessa. Obszcaja czast*, Moskwa 1989; **K. Buchała, Z. Ćwiąkalski, M. Szewczyk, A. Zoll**, *Komentarz do ko-deksu karnego. Część ogólna*, Warszawa 1990; **M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa**, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Kraków 2006; M. Bu-dyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2014; **A. Cader**, *Strony zastępcze i strony nowe w kodeksie postępowania karne-go z 1997 r.*, w: *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego*, t. XI, Wrocław 2002; **J. Cieplowski**, *Glosa do wyroku SN z 30 września 2008 r.*, WK 22/08, WPP 2009, nr 2; **M. Cieślak**, *O pojęciu przedmiotu procesu karnego i w sprawie tzw. „podstawy procesu”*, PiP 1959, z. 8–9; M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984; **M. Cieślak, Z. Doda**, *Kierunki orzecznictwa Sądu Najwyższego w zakresie postępowania karnego (lata 1980–1083)*, Pal. 1984, nr 10; M. Cieślak, Z. Doda, *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego w zakresie postępowania karnego za drugie półrocze 1971 roku*, WPP 1972, nr 2; M. Cieślak, Z. Doda, *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego w zakresie postępo-wania karnego za rok 1973*, Pal. 1974, nr 12; M. Cieślak, Z. Doda, *Przegląd orzecznictwa Sadu Najwyższego w zakresie postępowania karnego (I półrocze 1975 r.)*, Pal. 1976, nr 12; M. Cieślak, Z. Doda, *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego w zakresie postępowania karnego (I półrocze 1977 roku)*, Pal. 1978, nr 1; **M. Cieślak, K. Spett, A. Szymusik, W. Wolter**, *Psychiatria w procesie karnym*, Warszawa 1991; **J. Ciszewski, K. Jędrej, G. Karaszewski, J. Knabe, P. Nazaruk, B. Ruszkiewicz, G. Sikorski, A. Stępień-Sporek**, *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2014; **Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz**, red. P. Majer, Kraków 2011; **Z. Czeszejko**, *Kilka uwag na temat pojęcia „faktycznego wspólnego pożycia” w prawie karnym*, Pal. 1972, nr 2; **P. Daniluk**, *W sprawie uznawania partnerów homoseksualnych za osoby najbliższe w ro-zumieniu art. 115 § 11 k.k. (głos w dyskusji)*, w: *Orientacja seksualna i tożsamość płciowa. Aspekty prawne i społeczne*, red. R. Wieruszewski M. Wyrzykowski, Warszawa 2009; **W. Daszkiewicz**, *Glosa do wyroku SN z 5 stycznia 1973 r.*, III KR 192/72, PiP 1973, z. 8–9; W. Daszkiewicz, *Instytucje publiczne niemające osobowości prawnej jako podmioty pokrzywdzone przestępstwem (art. 49 § 2 k.p.k.)*, w: *Nauka wobec współczesnych zagadnień prawa karnego w Polsce. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Aleksandrowi Tobiso-wi*, red. B. Janiszewski, Poznań 2004; W. Daszkiewicz, *Oskarżyciel w polskim procesie karnym*, Warszawa 1960; W. Daszkiewicz, *Pokrzywdzony przestępstwem*, w: *Nowa kody-fikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, Warszawa 1998, z. 14;

W. Daszkiewicz, *Proces karny. Część ogólna*, t. I, Toruń 1985; W. Daszkiewicz, *Proces karny. Część ogólna*, Warszawa–Poznań 1994; W. Daszkiewicz, *Proces karny. Część ogólna*, Poznań 1996; W. Daszkiewicz, *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 2013; W. Daszkiewicz, *Przedstawiciel społeczny w procesie karnym*, Warszawa 1976; W. Daszkiewicz, *Sukcesja procesowych praw pokrzywdzonego w postępowaniu karnym*, w: *Księga Bulsiewiczza*; W. Daszkiewicz, *Zobowiązanie do zwrotu korzyści majątkowej uzyskanej wskutek przestępstwa popełnionego przez inną osobę*, w: *Nowa Kodyfikacja Karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, Warszawa 1998, z. 16; **T. Demendecki**, *Dopuszczalność udziału spółki osobowej prawa handlowego na przykładzie spółki jawnej w charakterze pokrzywdzonego w postępowaniu karnym*, *Glosa* 2012, nr 3; **Z. Doda, A. Gaberle**, *Dowody w procesie karnym. Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Komentarz*, t. I, Warszawa 1995; **Z. Doda, J. Grajewski**, *Węzłowe problemy postępowania karnego w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego za lata 1991–1994. Część I*, *PS* 1996 nr 5; **Z. Doda, J. Grajewski**, *Węzłowe problemy postępowania karnego w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego za lata 1991–1994. Część II*, *PS* 1996, nr 6; **K. Dudka**, *Glosa do uchwały SN z 25 lutego 2005 r., I KZP 35/04*, *PiP* 2005, z. 7; **K. Dudka**, *Ograniczenie liczby oskarżycieli posiłkowych w polskim procesie karnym*, *Prok. i Praw.* 2004, nr 7–8; **K. Dudka**, *Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o ściganie przestępstwa popełnionego na szkodę małoletniego*, *Prok. i Pr.* 2006, nr 9; **K. Dudka**, *Skuteczność instrumentów ochrony praw pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym w świetle badań empirycznych*, Lublin 2006; **K. Dudka**, *Udział podmiotu odpowiedzialnego posiłkowo w procesie karnym*, w: *Księga Stachowiatka*; **K. Dudka, H. Paluszkiewicz**, *Postępowanie karne*, Warszawa 2015; **B. Dudzik**, *Interes społeczny jako kryterium ingerencji prokuratora w ściganie przestępstw prywatnoskargowych*, w: *Pojęcie interesu w naukach prawnych, prawie stanowionym i orzecznictwie sądowym Polski i Ukrainy*, red. A. Korybski, M.W. Kostyckij, L. Leszczyński, Lublin 2006; **S. Durczak-Żochowska**, *Glosa do postanowienia SN z 21 lipca 2011 r., I KZP 7/11*, *PiP* 2012, z. 9; **K. Eichstaedt**, *Glosa do uchwały SN z 25 lutego 2005 r., I KZP 35/04*, *Pal.* 2007, nr 3–4, s. 306–311; **T. Erciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, K. Weitz**, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, t. I, Warszawa 2009; **M. Filar, Z. Kwaśniewski, D. Kala**, *Komentarz do ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary*, Toruń 2006; **T. Filipiak, A.J. Mojak, M. Nazar, E. Niezbecka**, *Zarys prawa cywilnego i rodzinnego*, Lublin 1996; **K.O. Furtek**, *Spółka jawna jako pokrzywdzony w postępowaniu karnym*, *MoP* 2011, nr 21 (dodatek); **A. Gaberle**, *Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka*, Warszawa 2010; **A. Gaberle**, *Leksykon polskiej procedury karnej*, Gdańsk 2004; **A. Gaberle**, *O wykładni i stosowaniu art. 16 u.p.n., czyli jak nie należy konstruować przepisów prawnych*, w: *Księga Korcyl-Wolskiej*; **J. Gajek**, *O pojęciu „faktycznego wspólnego pożycia” w prawie karnym*, *Pal.* 1972, nr 3; **A. Gerecka-Żołyńska**, *Ochrona praw autorskich i praw pokrewnych w polskim procesie karnym*, Toruń 2002, s. 94; **J. Giezek, N. Kłaczynska, G. Labuda**, *Kodeks karny. Część ogólna*, Warszawa 2012; **S. Glaser**, *Zarys polskiego procesu karnego wraz z prawem o ustroju sądów powszechnych*, Warszawa 1929; **Z. Gostyński**, *Obowiązek naprawienia szkody w nowym ustawodawstwie karnym*, Kraków

Wydawca: *Klaudia Szawłowska-Milczarek*

Redaktor prowadzący: *Małgorzata Jarecka*

Opracowanie redakcyjne: *Katarzyna Rybczyńska*

Projekt okładki i stron tytułowych: *Agnieszka Tchórznicka*

Łamanie: *Andrzej Gudowski*

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN 978-83-8092-539-7 – tom VI – wersja drukowana

ISBN 978-83-278-0080-0 – tom I–III

ISBN 978-83-264-8814-6 – tom IV–XVIII

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

9788380925397 W01P01

Tom VI

ISBN 978-83-8092-539-7

9 788380 925397

Cena 359 zł (w tym 5% VAT)